

ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМЦІВ КРЕМЕНЦЯ

Опитування проводилося

Експертним комітетом стратегічного планування

у співпраці з проектом

«Економічний розвиток міст»

за підтримки

Вересень 2007 р.

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У серпні 2007 року було проведено опитування роботодавців Кременця. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади – проекту, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Експертного комітету стратегічного планування (ЕКСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Кременці. Серед питань анкети були історія та статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади, та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

До 30 серпня 2007 року було заповнено 19 анкет. Серед компаній у переліку для опитування були найбільші роботодавці, малі і середні підприємства. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді всіх підприємств.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною.

Були виявлені відмінності у відповідях між підприємствами, що належать до різних галузей економіки, а також між великими підприємствами та представниками малого й середнього бізнесу. Тому частину даних було проаналізовано з урахуванням цих відмінностей.

Звичайно опитування 20 підприємств не може абсолютно відобразити думку всієї бізнесової спільноти Кременця, але ці підприємства, – як традиційні роботодавці, так і динамічний, зростаючий сектор малих і середніх компаній, – репрезентують значну частину місцевої економіки, і дають можливість порівняти результати цього опитування з результатами аналогічних опитувань, проведених в інших містах України.

На опитаних підприємствах працює 479 осіб (у т.ч. 62 – жителі передмість).

III. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ. РЕЗЮМЕ

1. Місцева економіка виявляє ознаки консолідації після нещодавніх процесів приватизації, які супроводжувалися становленням і зростанням динамічного сектора малих і середніх підприємств. Місцеві підприємці незадоволені загальною економічною ситуацією в країні, національним законодавством, бюрократизмом (особливо щодо ліцензування, надання дозволів та виділенням земельних ділянок).
2. Загальна кількість працівників на всіх підприємствах-респондентах зараз складає близько 500, а наступного року планується скорочення кількості працівників на 5%. Це говорить про те, що респонденти, на сьогодні, негативно оцінюють перспективи розвитку свого бізнесу на наступні роки.
3. Стан ринку праці визначається такими важливими параметрами:
36,1% працюючих – жінки;

17,9 % працюючих мають вищу освіту;
жителі передмість складають 12,7% .

Ці величини є стабільними і протягом останніх двох років не змінювалися.

4. Місцева економіка практично не зорієнтована на експорт. За межі України експортується лише 2% продукції, лише одним місцевим підприємством. Природно, що малі та середні підприємства сфери послуг обслуговують переважно місцевий та регіональний ринки (тобто національний ринок). Рівень збуту на одного працюючого (17 тис. грн. на рік) в бізнесі (продуктивність праці) є нижчим від середнього в Україні, але співмірним щодо міст із подібною структурою промисловості та близьких за кількістю мешканців. Лише одне підприємство прогнозує падіння збуту (на 25%) в наступному році.
5. Нестачі кваліфікованої робочої сили у місті немає, а якість працюючих трудових ресурсів є високою. На загал, за оцінками керівників підприємств, «задовільні» (28 %) та «погані» (3 %) працівники складають порівняно малу величину. Відзначимо високий рівень задоволення місцевими працедавцями якості трудових ресурсів. Число «відмінних» становить (21 %), а «добрих» -48%. Утім, лише тривідсоткова частка «поганих» працівників не віщує проблем. Середня заробітна плата в 2006 р. складала позначки - 639 грн. на місяць. У 2005 році вона була 540 грн./міс. В Україні у 2005 середня зарплата складала – 806 грн. на місяць. Відносно багато підприємств (13) або вже відчувають брак працівників необхідної кваліфікації, або очікують його у недалекому майбутньому (3). Лише 3 підприємства з усіх опитаних не мають такої проблеми. Головним чином дефіцит кваліфікованих спеціалістів відчувається серед робітничих професій у технічних сферах. Три підприємства малого бізнесу відчувають нестачу кваліфікованих менеджерів.
6. Лише одне підприємство має відділ, що займаються науковими розробками. Але 5 підприємств планують найближчим часом такі відділи створити.
7. Будинки та технологічне обладнання міста знаходяться в порівняно доброму стані, однак суттєво бракує площ для розвитку малого бізнесу. Про бажання розширити свій бізнес та труднощі з отриманням землі або приміщень повідомило 63% фірм. У той же час 37% підприємств не мають таких проблем. Близько 90% підприємств планують розвивати чи модернізувати свої нинішні потужності з метою розширення своєї діяльності в Кременці, 5 фірм – розглядають таку можливість у найближчому майбутньому. Загальна сума очікуваних інвестицій є не дуже великою для міста з населенням майже 21,5 тис. мешканців – понад 420 тис. грн. Жодне підприємство не буде найближчим часом розширятися за межі м.Кременця і лише два підприємства розглядають таку можливість. Лише три компанії розглядають можливість перенесення своєї діяльності до іншого міста, здебільшого в пошуках площ для розширення та більш вигідної кон'юнктури ринку.
8. Наявність ринків збуту товарів і послуг (в основному характерно для невеликих підприємств), наявність недорогої і кваліфікованої робочої сили, наявність постачальників сировини є визначальними чинниками розташування більшості підприємств саме в Кременці.
9. Загалом рівень якості послуг, що надаються органами місцевого самоврядування в м. Кременці є дещо кращим, порівняно з середньою величиною у опитаних в Україні містах. В середньому 2,51 за 4-бальною шкалою, де 1 є найвищою, а 4 – найнижчою оцінкою. Утримання доріг (3,28), збирання та вивезення сміття (2,06), житлове будівництво (2,71), громадський транспорт (2,28), охорона правопорядку (2,41), розвиток інфраструктури (2,76) та розвиток МСП (2,33), спрощення

процедур ліцензійних та дозвільних процедур (1,94) – це саме ті сфери, де бізнес хотів би якнайшвидше бачити позитивні зміни. Відчувається що місцевий бізнес (особливо малий) очікує від міської влади постійного інформаційного обміну та реальної зацікавленості влади бізнес-кліматом міста. Невдоволення малого і середнього бізнесу викликає також значна, особливо щодо надання земельних ділянок (3,06), бюрократична тяганина.

10. Дев'ять компаній поставили місцевій владі оцінку «відмінно», вісім вважають її рівень «добрим». Влада також отримала дві оцінки «задовільно». Середня оцінка – 1,63 за 4-х бальною шкалою. Незважаючи на добрі оцінки, ці результати демонструють «наполегливе очікування змін на краще».
11. Деяко гіршими були думки про бізнес-клімат у Кременці (середній бал – 2,31). Одна компанія оцінила місто як «відмінне» місце для ведення бізнесу, одинадцять – «добре», і сім – «задовільне». Жоден підприємець не висловився, що «не має думки» про стан бізнес середовища в місті.
12. Компанії поділяють думку, що місцева економіка поліпшиться завдяки розвитку туристичної галузі в місті та регіоні, позитивним змінам на місцевому рівні (розвиток комунальної інфраструктури), кращій співпраці між бізнесом і владою (розвиток малих і середніх підприємств).

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. СТАТУС ПІДПРИЄМСТВ

Переважну більшість обстежених підприємств було засновано після 1990 року. Найбільша частка новостворених компаній належить малим підприємствам у сфері торгівлі та послуг. В структурі акціонерів немає іноземного капіталу. В той же час відносна частка державної власності сягає 43 відсотки. Як правило це комунальні підприємства міської громади.

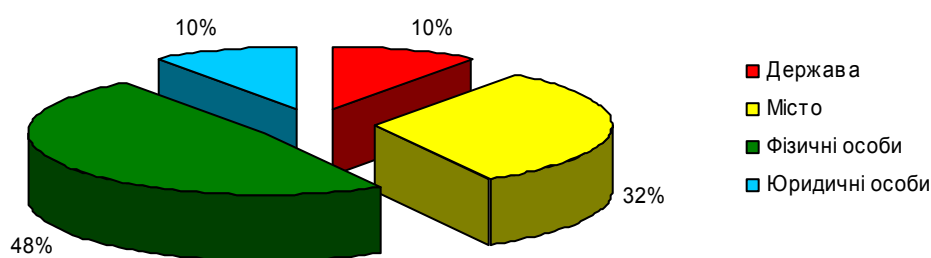
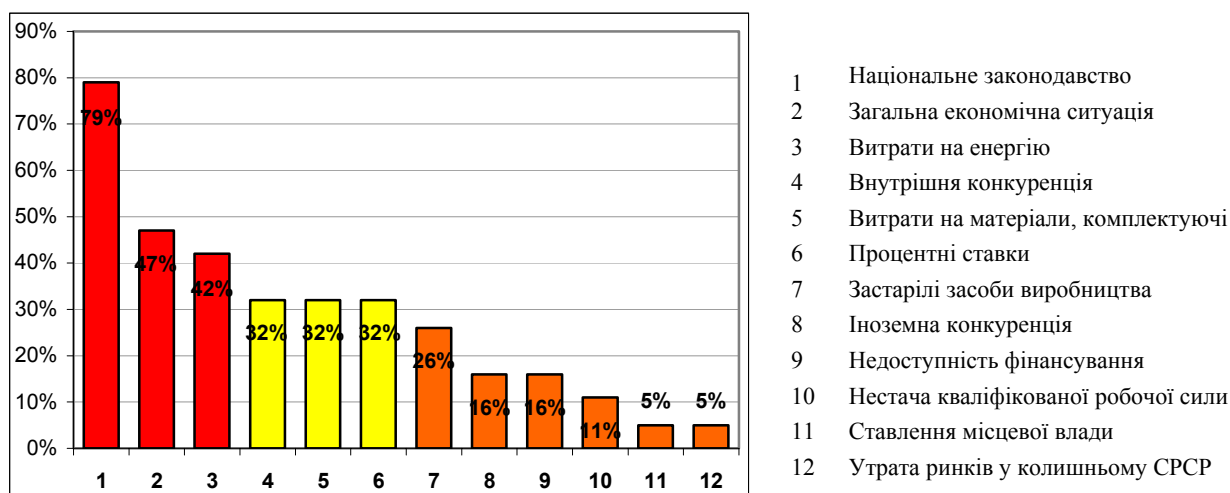

Рис. 1. Структура акціонерів (власників)

2. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ

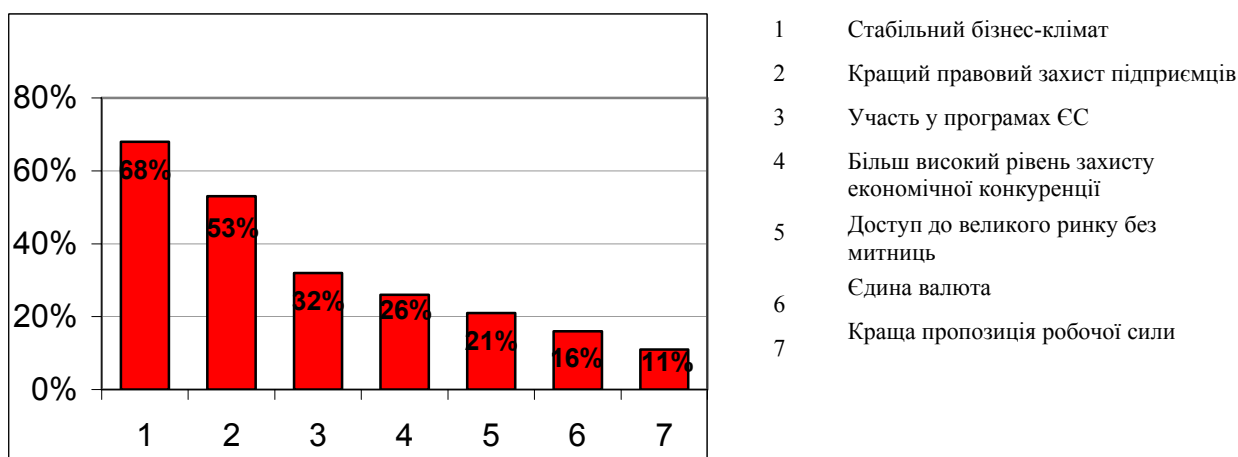
Економіка Кременця є добре диверсифікованою, але її головним сектором залишається торгівля та надання послуг. Даний сектор продовжує бути головним роботодавцем. Ці компанії здебільшого задовольняють різноманітні потреби регіональних галузей, домогосподарств і населення. Кременець на відміну від більшості моно профільних міст України не відчув значних коливань щодо змін на

ринку праці протягом перехідного періоду. Найбільші працедавці працюють успішно, демонструючи високу ефективність.

Рис. 2. Перешкоди для подальшого розвитку

Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. рис. 2). До чільної групи чинників увійшли: (1) національне законодавство – згадувалася 79% всіх респондентів; (2) загальна економічна ситуація – 47%; і (3) витрати на енергоносії – 42%. Внутрішня конкуренція, витрати на матеріали та комплектуючі, високі процентні ставки стримують подальший розвиток майже третині переважно малих і середніх компаній. Ще одним чинником, який набрав 26% є проблема застарілих засобів виробництва. Інші питання, а саме: іноземна конкуренція, недоступність фінансування, відсутність кваліфікованої робочої сили, ставлення місцевої влади турбують не більше трьох-чотирьох підприємств кожне.

Рис. 3. Переваги вступу до ЄС

Очікування, пов'язані з більш тісним співробітництвом України з ЄС чи вступом до цієї організації, є швидше позитивними, хоча підприємства передбачають і негативні наслідки. Стабільніший бізнес-клімат (68%), кращий правовий захист підприємців (53%), участь у програмах ЄС – 32% і більш високий рівень захисту економічної

конкуренції - 26% є, на думку респондентів, головними вигодами від початку процесу інтеграції та показують нам, чого цим підприємствам найбільше бракує в сьогоднішній Україні.

З іншого боку 84 відсотків підприємств з острахом очікують на втрату переваги, яку вони мають через дешевизну робочої сили, послуг і товарів, 53 відсотки непокоїть посилення конкуренції 42 відсотки непокоїть посилення захисту прав споживачів. Ще 32 відсотки непокоїть необхідність понести додаткові витрати на пристосування до нових умов.

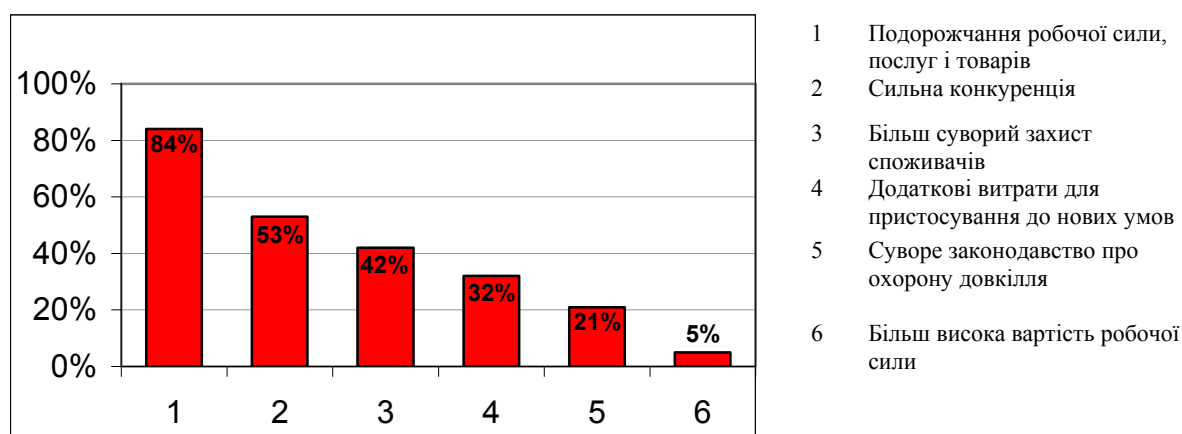

Рис. 4. Недоліки вступу до ЄС

3. Клієнти

Усі компанії з готовністю надали інформацію про географічний розподіл своїх клієнтів.

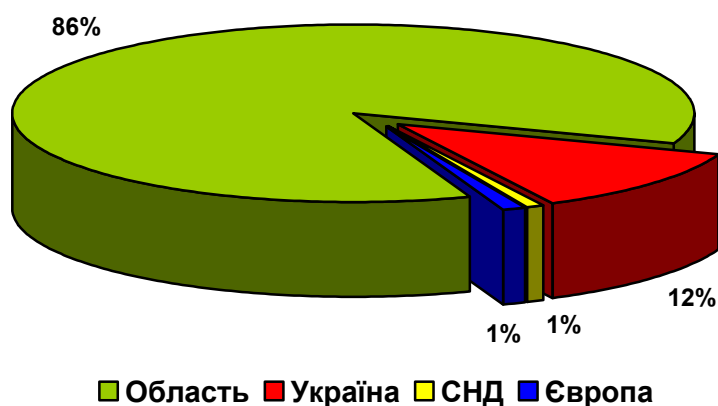
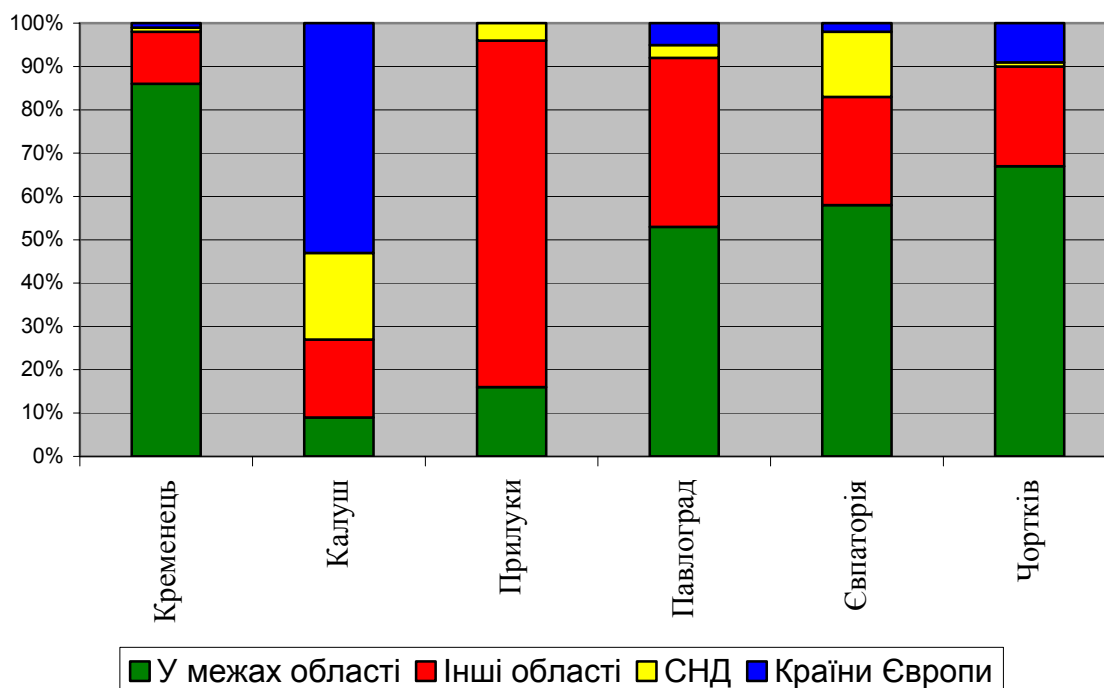

Рис. 3. Регіональний розподіл збуту продукції підприємств м. Кременця

Як видно з Рис. 3 промисловість Кременця має дуже низький рівень експортної орієнтації – 2%. Ринок України (у т.ч. місцевий і обласний) заповнюється переважно малим і середнім бізнесом і складає у загальній структурі 98 відсотків.

Рис. 4. Ринки збуту місцевої економіки та рівень експортної орієнтації

Усі респонденти сподіваються на стає збільшення обсягів збуту в 2008 році порівняно з попереднім роком (у середньому більш ніж на 25%). Лише одне підприємство має негативне очікування і планує спад на 25 відсотків.

Середній збут усіх опитаних підприємств міста на одного працівника, знаходиться на рівні 17 тис. грн./рік.

Найвищу продуктивність демонструє один з найбільших працедавців міста, кілька підприємств торгівлі та одна будівельна фірма.

Для 84% однією з основних причин розміщення в Кременці є наявність постачальників сировини. Наявність постачальників компонентів є важливою для 63% фірм. 58% серед таких причин назвали наявність кваліфікованої робочої сили.

Важливо, що 21% підприємств зазначили існування кластера подібних компаній як причину розміщення в Кременці (в основному в будівельній галузі та торгівлі).

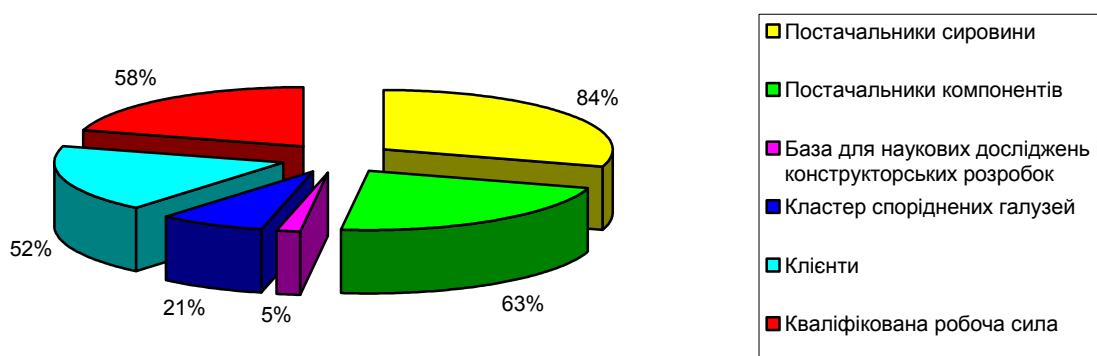

Рис. 5. Причини закріплення підприємств

4. ПИТАННЯ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

У цілому, за словами респондентів, 21 відсотків працівників є відмінними, 48 відсотки – добрими, 28 відсотків – задовільними і лише 3 відсотки – поганими.

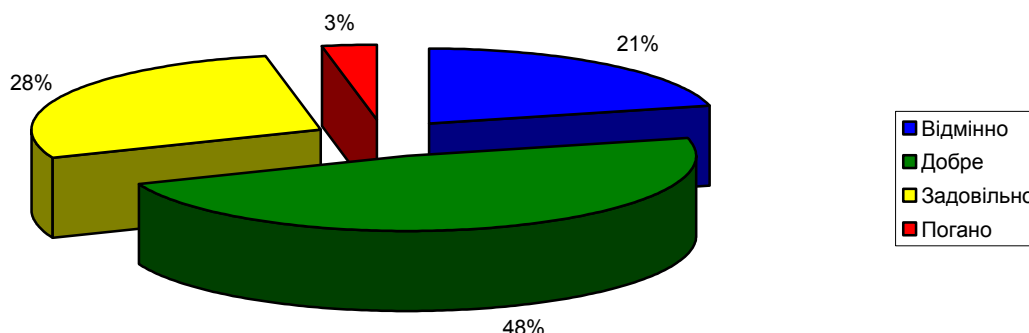

Рис. 6. Рівень задоволення працедавців Кременця якістю робочої сили

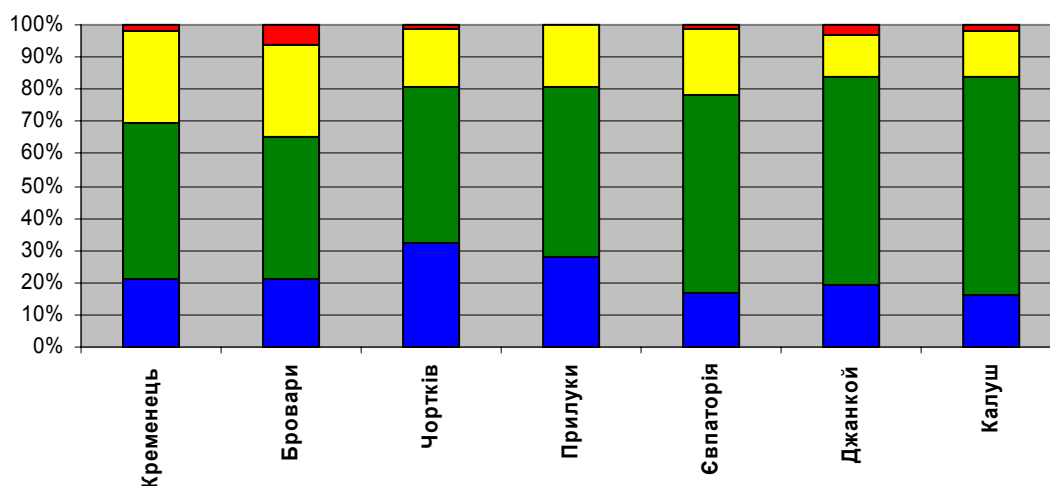
Загальна чисельність працівників з повним робочим днем на всіх підприємствах, що брали участь в обстеженні, становить 479. П'ять років тому на цих підприємствах разом працювало 591 працівники, а торік – 471. Саме найбільші працедавці впродовж останніх п'яти років стали скорочувати кількість працівників. Відзначимо, що зростання за останні п'ять років чисельності працівників на підприємствах малого бізнесу також відбувалось «повільно». Практично кількість працівників на них залишається незмінною.

Нажаль респонденти не планують в наступному році збільшувати кількість робочих місць, а навпаки ймовірно їх скорочення на 4,5%.

Жінки складають лише 39,5 відсотка працівників у вибірці. У той же час до вибірки не потрапили важливі роботодавці жінок – сфери освіти й охорони здоров'я.

Частка працівників з вищою освітою становить лише 18,4%. Цікаво, що такий низький порівняно з іншими містами, де проводилось опитування, процент зайнятих з вищою освітою корелює з доволі незначною кількістю працівників підприємств, що зайняті науково-дослідною роботою. Таких є лише 2 особи, що становить 0,41% від числа осіб, що працюють на опитаних підприємствах. Підрозділи досліджень і розробок функціонують лише на одному підприємстві, але важливо, що п'ять фірм планують їх створити у найближчому майбутньому.

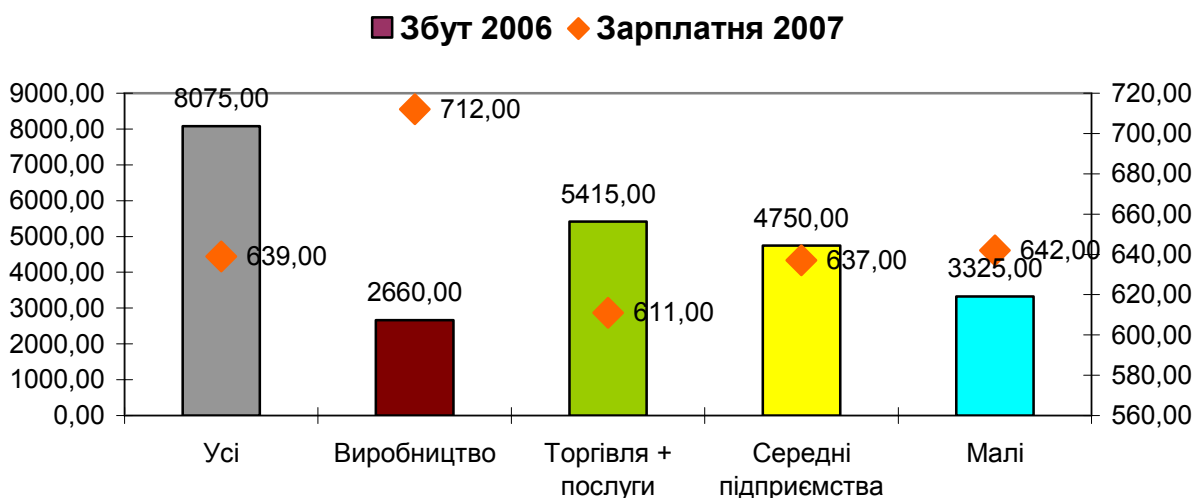
Роботодавці задоволені якістю свого персоналу. Оцінка якості персоналу порівняно з іншими містами України (Рис.6) знаходиться на такому ж рівні. Відзначимо, що найбільш критично до якості робочої сили ставляться керівники середніх підприємств сфери торгівлі.

Примітка: кольори легенди діаграми співпадають з Рис.6.

Рис. 6. Рівень задоволення працедавців деяких міст України якістю робочої сили

Місячна фактична заробітна плата на обстежених підприємствах становить у середньому 639 грн. (у 2006 р. – 540 грн.). Найнижчими є середньомісячні заробітки на малих і середніх підприємствах сфери обслуговування.

Рис. 7. Заробітна плата та збут

Нестача кваліфікованої робочої сили стає дедалі більшою проблемою. Її вже сьогодні відчувають 68% підприємств з опитаних, а 16% очікують виникнення кадрових труднощів у майбутньому. У 16% підприємств такої проблеми немає.

Відносно багато підприємств або вже відчувають брак працівників необхідної кваліфікації, або очікують його у недалекому майбутньому. Лише 3 підприємства з усіх опитаних не мають такої проблеми. Головним чином дефіцит кваліфікованих спеціалістів відчувається серед робітничих професій у технічних сферах. Три підприємства малого бізнесу відчувають нестачу кваліфікованих менеджерів.

Серед найбільш дефіцитних називаються такі робітничі професії: зварювальники, поварі, технологи, дизайнери, швеї, столярі.

5. НЕРУХОМІСТЬ

У цьому питанні ситуація в Кременці має як позитивні, так і негативні сторони (див. рис. 8)

З усіх опитаних підприємств власниками будівель або землі є лише 21% підприємств, крім того 26% підприємств мають майно для ведення бізнесу, але у той же час частину орендують, 53% є лише орендарями. Можливість розширення у даному місцезнаходженні мають трохи більше 32% фірм, а близько 60% розглядають таку можливість. У той же час є лише 16% підприємств, які потенційно готові надати в оренду або продати частину своїх приміщень, що свідчить про невеликий потенціал приватного сектору щодо покращення ситуації з наявністю ділянок чи приміщень для бізнесу. Доволі успішні підприємства у визначальній своїй більшості не готові продавати або здавати в оренду надлишки майна. Достатньою для розширення виробництва є земля та приміщення у 36% опитаних підприємств. Лише три підприємства розглядають питання щодо перенесення свого бізнесу в інше місто. Причиною цього найбільш імовірно є брак майна для здійснення господарської діяльності.

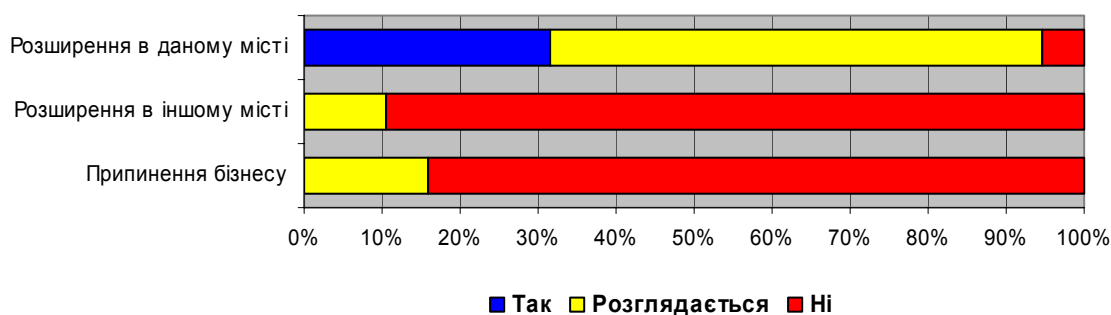
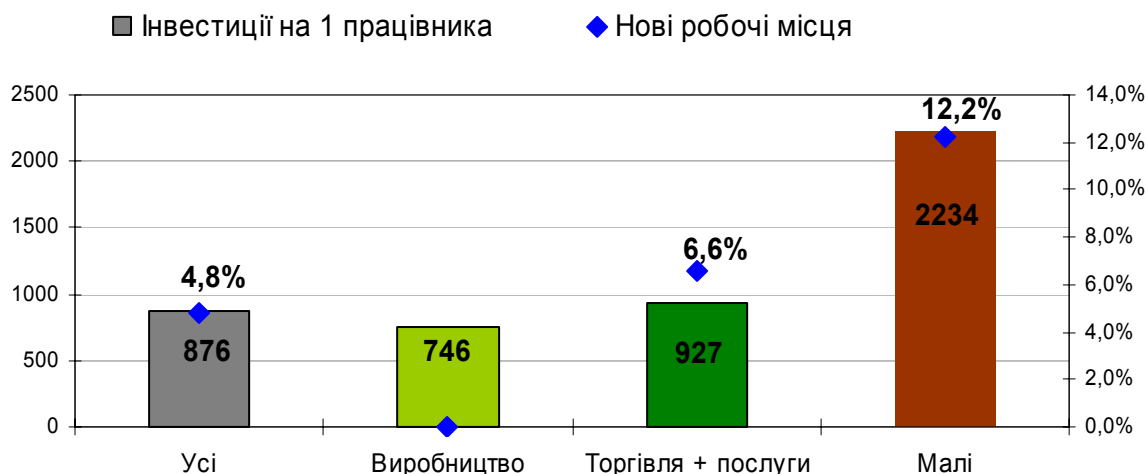

Рис. 8. Інформація про нерухомість і можливості для розширення

Рис. 9. Інвестиції на одного працівника і створені нові робочі місця

Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення потужностей (див. рис.9). Близько 90% підприємств планують розвивати чи модернізувати свої нинішні потужності з метою розширення своєї діяльності в Кременці, 5 фірм – розглядають таку можливість у найближчому майбутньому. Загальна сума очікуваних інвестицій є не дуже великою для міста з населенням майже 21,5 тис. мешканців – понад 420 тис. грн. Великою проблемою для розвитку економіки міста залишається той факт, разом із залученням інвестицій у розширення чи модернізацію підприємств - на них практично не планується створення додаткових робочих місць.

6. ПОСЛУГИ ТА ВІДНОСИНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

Респондентам було запропоновано оцінити дев'ять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). У середньому ці послуги отримали оцінку 2,51, що є дещо кращим показником, ніж у середньому по Україні, відповідає загальній середній оцінці інших міст. Досить високий рівень задоволення (порівняно з іншими містами) висловлено процедурами ліцензування і надання дозволів на ведення бізнесу, збиранням і вивезенням сміття, ліцензуванням і наданням дозволів на будівельні роботи, громадським транспортом та підтримкою МСП.

У той же час місцеві підприємці дуже незадоволені розвитком інфраструктури, наданням ділянок і приміщень для ведення бізнесу. І найбільше невдоволення серед підприємців викликає стан утримання доріг. Даний показник є практично ідентичний відповідному показнику по всій Україні і тому є скоріше не виключенням, а підтвердженням того, що це питання є загальнонаціональною проблемою.

Варто звернути увагу на покращення у сфері підтримки малих і середніх підприємств і реєстрації та започаткування нових бізнесів. Інші причини невдоволення, загалом, швидше за все спричинені об'єктивною проблемою – порівняно з іншими містами дуже невеликою територією міста з великою щільністю забудови і густоти населення при практично повній відсутності земельних ресурсів для розвитку.

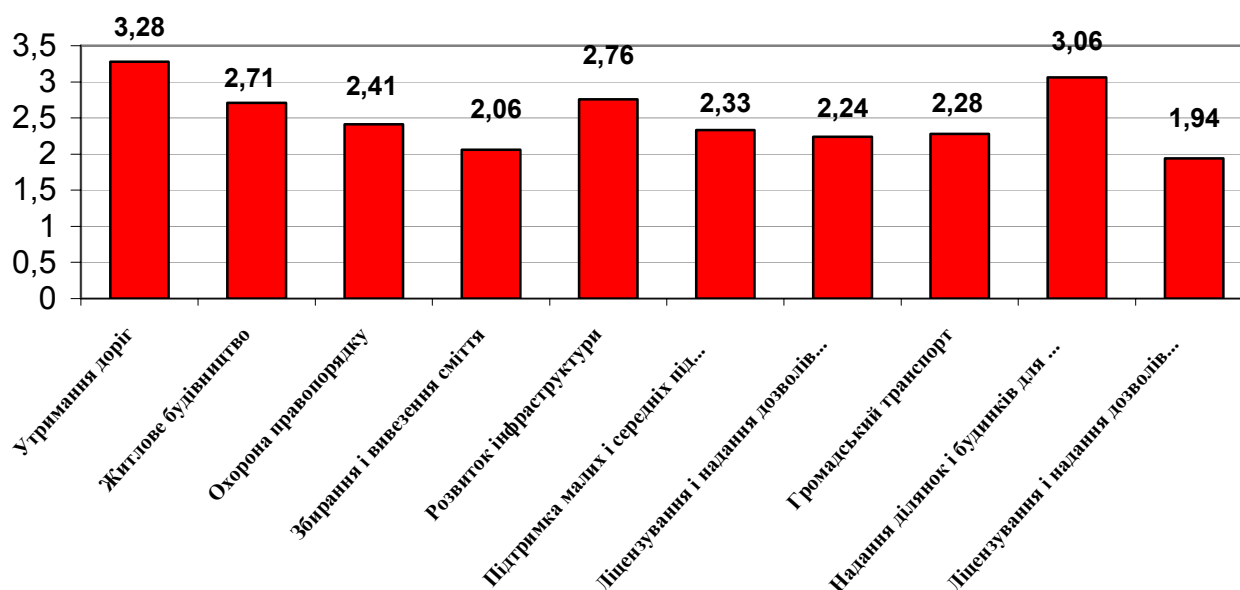

Рис. 10. Послуги органів влади

Підприємства також запитували про послуги, які мають надаватися міською владою (зокрема підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу Кременця. Як демонструє рис. 11, підприємства активно підтримують всі з запропонованих послуг, окрім надання земельних ділянок безкоштовно, або за символічну ціну. Найбільшою популярністю серед респондентів користувалися ідеї створення центрів сприяння бізнесу, створення бізнес-інкубаторів та активне залучення інвестицій. Однак, за правилами соціології узагальнений результат є дещо іншим, оскільки враховуються і негативні відповіді, які «послаблюють» позитивні відгуки інших респондентів.

Цікаво, що на відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти меншою мірою підтримують ідею надання міською владою за символічну ціну приватним підприємствам вільних ділянок, які забезпечені інфраструктурою – схоже, вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця. Тому така потенційна послуга опинилася на останньому місці за популярністю. Таким чином, найбільш очікуваними кроками влади назустріч бізнесу задля його підтримки стали:

- створення центрів сприяння бізнесу;
- активне залучення інвестицій;
- створення бізнес-інкубаторів.

Загальний результат поданий на рис. 11.

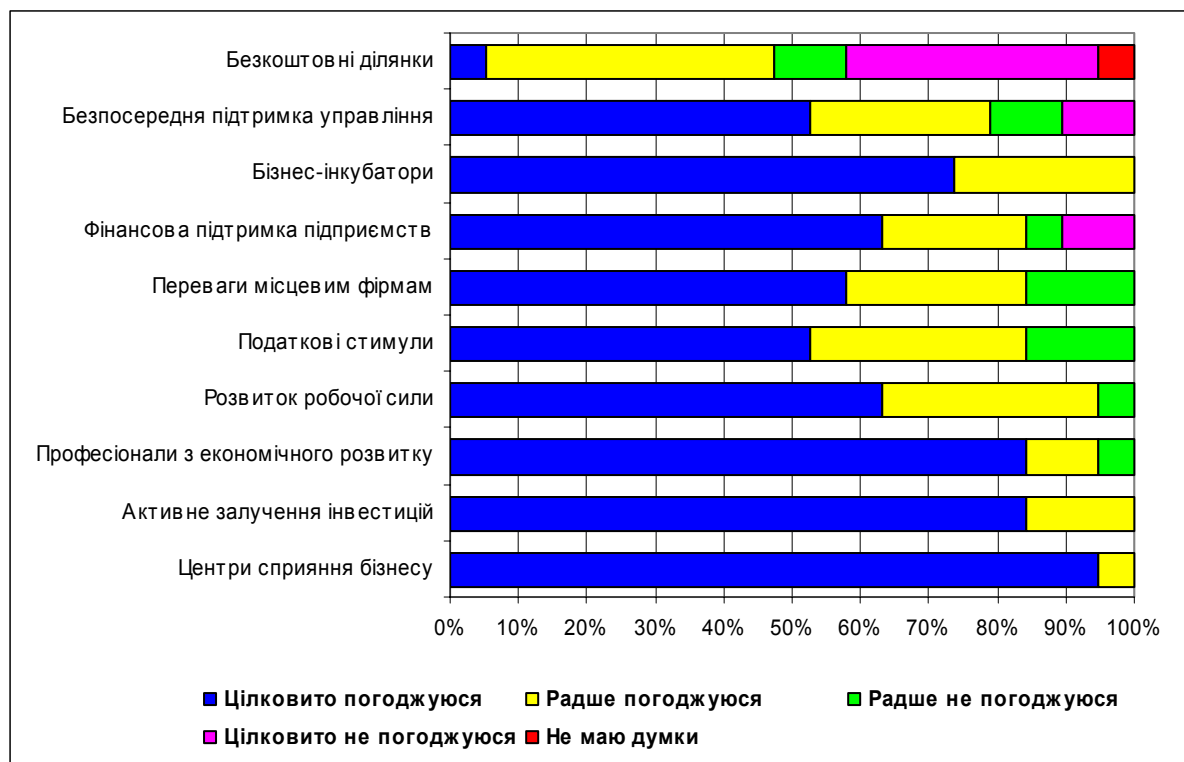

Рис. 11. Послуги підрозділу з економічного розвитку

Підприємства-респонденти також оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Отримані результати (рис. 12) демонструють відносно середній рівень контактів підприємців з органами влади та управління. Найбільш позитивним є рівень контактів з міським головою, пожежною охороною та заступником міського голови. Вони отримали позитивні оцінки. Респонденти не мали численних контактів з районними органами влади, бізнес-асоціаціями, підрозділом міської ради, який займається залученням інвестицій, торгово-промисловою палатою, фінансовим управлінням та відділом, що займається підтримкою бізнесу. Відділ земельних ресурсів, відділ архітектури, водоканал та податковий орган отримали по 5 «чорних куль», тобто співпраця з ними названа цими респондентами - незадовільною.

Численні коментарі менеджерів можна об'єднати в одне речення: надто високий рівень бюрократизму та самих бюрократичних установ, забагато зайвої звітності, тривалі процедури, через які марнується час, нерозуміння чиновниками проблем бізнесу, брак компетентності службовців, невідповідне ставлення з боку цих установ до підприємства як до клієнта (та платника податків), недосконале законодавство.

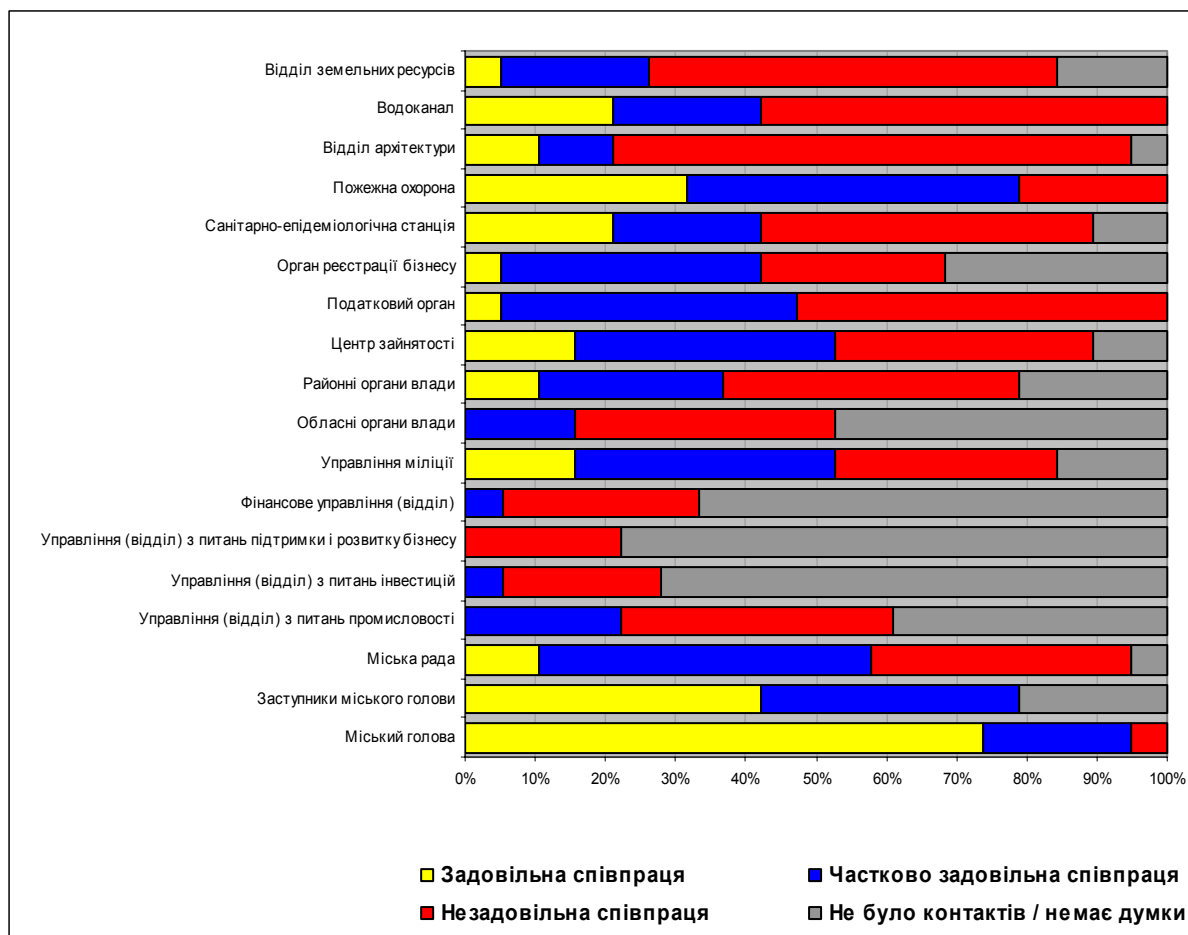

Рис. 12. Контакти з органами влади та управління

7. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ

Респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані економічного розвитку (див. рис. 13):

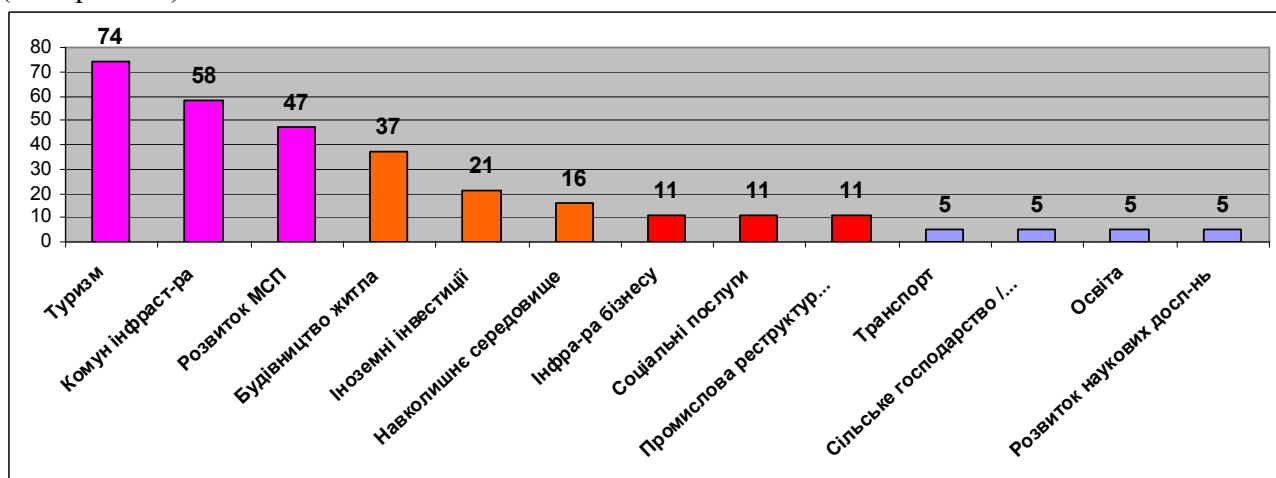

Рис. 13. Критичні питання

Отже, респонденти, вибравши з тринадцяти запропонованих проблем лише три найбільш важливі розподіли свій вибір наступним чином:

- Розвиток туризму – 74 % голосів;
- Комунальна інфраструктура – 58 %;
- Розвиток малих і середніх підприємств – 47 %;
- будівництво житла – 37%;
- Залучення прямих іноземних інвестицій – 21 %;
- Навколишнє середовище – 16%;
- Інфраструктура для бізнесу, соціальні послуги та промислова реструктуризація – по 11 % кожне;
- Найрідше згадувалися - транспорт, розвиток села і сільського господарства, освіта та розвиток наукових досліджень та розробок.

8. ЗАГАЛЬНІ ВРАЖЕННЯ

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Кременці. Відповіді на це запитання також віддзеркалюють загальне відчуття, що міська влада працює непогано. Жоден з респондентів не дав незадовільної оцінки як стосовно органів влади, так і бізнес-клімату. Місто Кременець, як місце для ведення бізнесу отримало менш оптимістичні оцінки. Лише одне підприємство визначило його на «відмінно», а 50% відсотків дали оцінку „добре”. 35% підприємств оцінили його „задовільно”

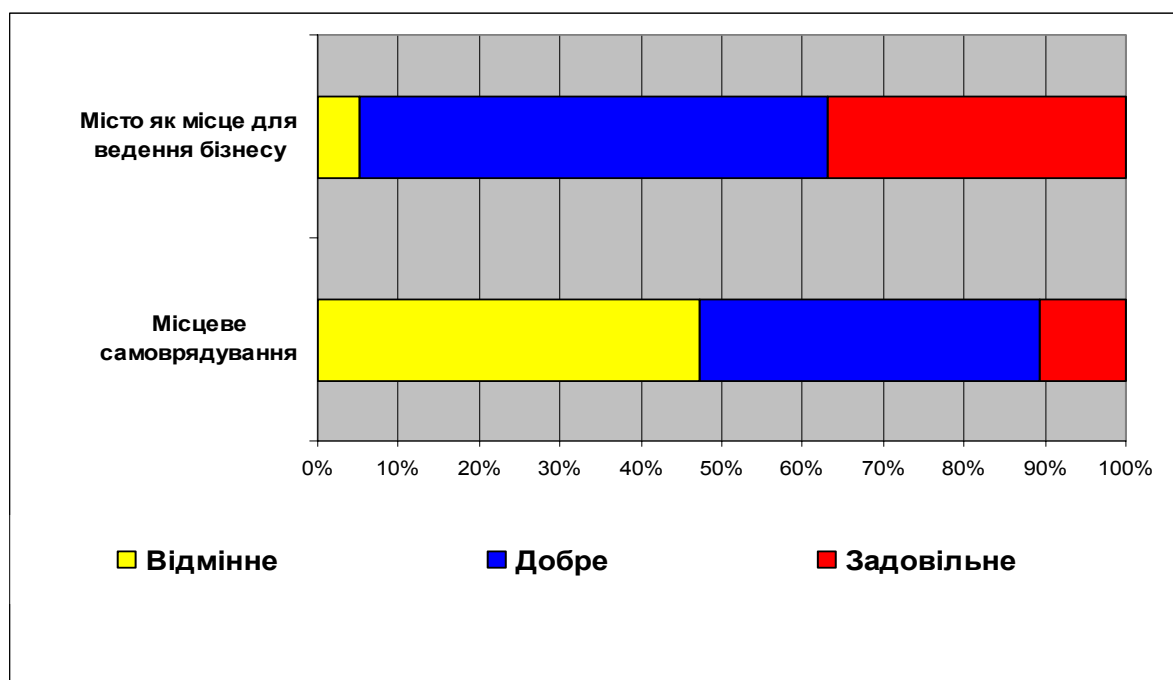

Рис. 14. Загальні враження про місцеву владу та бізнес-клімат міста

Серед найважливіших сильних сторін місцевого бізнес-клімату неодноразово називали вигідність географічного положення, потенціал для промислового зростання та великі сподівання на «новообраного, фахового мера», який разом з оновленою командою може багато що змінити на краще.

Негативні чинники, визначені респондентами, головним чином стосуються:

- відсутності постійного діалогу «влада-бізнес»;
- проблеми «старих звичок» та ментальності;
- невикористання на «повну силу» рекреаційних і туристичних можливостей;
- недостатності уваги до розвитку міста;
- великим рівнем бюрократії бюрократії;
- відсутністю території для розвитку;
- проблеми із законодавчим полем;
- розміри міста – замалі;
- низька місцева конкурентоспроможність;
- низька активність громади;
- занепаду ряду підприємств;
- низька платоспроможність реального сектору економіки, місцевого бюджету та мешканців.

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки бізнесової спільноти Кременця. Їхнє спільне ставлення до міської влади значною мірою визначатиме, яким буде економічне майбутнє міста – зростання, застій чи занепад. Звіт допоможе Експертному комітету стратегічного планування в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату в місті.

Проект «Економічний розвиток міст» висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію Комітету стратегічного планування, а також усім працівникам виконавчих органів міської ради та волонтерам, які присвятили свій час проведеному опитуванню.